

Перванчук Т. Б.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

**АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД:
ОСНОВНІ ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ**

У статті розглядається переклад аудіовізуальних текстів як особливий вид перекладацької діяльності. Цей вид перекладу вважається перекладознавцями специфічним з огляду на його особливості, видову типологію (субтитрування та дублювання), певні переваги та недоліки, що й диктують низку перекладацьких завдань, які мусять вирішувати перекладачі під час передачі тематики, персонажного мовлення та особистісних стосунків, що розкриваються у серіалах та фільмах. Інтерес до перекладу кіно- та відеотекстів у перекладознавстві з'явився порівняно недавно. Переклад аудіовізуальних текстів є досить затребуваним видом перекладацької діяльності, адже іноземні фільми займають значну частину відеоринку в Україні і з'являється потреба адаптації для зручності перегляду україномовних глядачів. З'ясовано, що аудіовізуальний переклад має вираження у різноманітні форм. Шляхи його реалізації є такими: переклад для закадрового озвучення, переклад для субтитрування, переклад для дублювання. Виявлено та проаналізовано особливості субтитрування та дублювання як основних видів аудіовізуального перекладу. Охарактеризовано переваги та недоліки різних підвидів аудіовізуального перекладу та зроблено відповідні класифікації вищевказаних видів аудіовізуального перекладу. У статті охарактеризовано різноманітність видів аудіовізуального перекладу, яка не може не вражати. За такої варіативності постає проблема якості такого виду перекладу, адже кожен з указаних типів аудіовізуального перекладу вимагає спеціально підготовлених фахівців, які повинні досконало розбиратися у специфіці та особливостях роботи у тому чи іншому різновиді аудіовізуального перекладу. Проаналізувавши дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, зроблено висновок, що аудіовізуальний переклад – це особливий вид перекладу, оскільки його неможливо віднести ні до усного, ні до письмового перекладу.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, субтитрування, дублювання, закадровий переклад, внутрішньомовне та міжмовне субтитрування.

Постановка проблеми. Аудіовізуальний переклад – це один із найпопулярніших та найзатребуваніших видів перекладацької діяльності. Більше тисячі кінофільмів, серіалів, телевізійних шоу, відеоблогів, новин виходять на екрани по всьому світу. І, звичайно, ця продукція повинна бути адаптована для іншомовного глядача. Попри надзвичайну популярність цей вид перекладу залишається найменш дослідженим. Аудіовізуальний переклад є досить складним у виконанні і має власні особливості, котрі впливають на процес і результат перекладацької діяльності.

Аудіовізуальний переклад є когнітивною діяльністю з інтерпретації мультимедійного тексту мовою оригіналу і створення нового еквівалентного йому мультимедійного тексту мовою перекладу з урахуванням таких контекстуальних складників твору, як музика, відеоряд та невербальні знаки [10; 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Визначення поняття «аудіовізуальний переклад», як і класифікація перекладацької діяльності всередині цієї категорії, дотепер є предметом дискусій вітчизняних і зарубіжних учених. За останні роки з'явилося багато досліджень (Ю. Плетенецька, В. Конкульовський, О. Орехова, Т. Лукьянова, Т. Малкович, А. Мельник, О. Полякова), в яких розкриваються різні аспекти аудіовізуального перекладу. Проте вчені не можуть дійти спільного висновку, як слід назвати цей вид перекладу, а також на які підвиди його розділяти.

Постановка завдання. Кіно – аудіовізуальне мистецтво, що має свої власні особливості, де текст є важливим компонентом, який не може розглядатися окремо. Будь-який фільм – художній або документальний – як об'єкт лінгвістичного дослідження завжди викликає певні труднощі, оскільки є складною системою подання знань, що містить, окрім тексту, ще й екстра-

лінгвістичні чинники, важливі для його розуміння.

Виклад основного матеріалу. У перші десятиліття історії кінематографа фільми виходили на екрани без синхронно записаного звуку, отримавши загальноприйняту назву «німе кіно». Відсутність у фільмах записаного мовлення призвела до необхідності використання нових засобів, таких як титри. Окрім того, з їх допомогою фільми могли бути перекладені на будь-яку іншу мову.

Своєрідна «гібридність» перекладу кіно- і відеоматеріалів знайшла відображення в «Тлумачному перекладознавчому словнику» Л. Л. Нелюбіна: «Переклад кіно- і відеоматеріалів поєднує риси синхронного, послідовного та письмового перекладу залежно від мети і характеру роботи (переклад на аудиторію, для дублювання, озвучування та ін.)» [4].

Н. Матківська у статті про аудіовізуальний переклад пропонує досить просте пояснення цього терміна: «Аудіовізуальний переклад – це переклад вербального складника відео, головною особливістю якого є синхронізація вербальної та невербальної частин» [16, с. 38–44].

Литовські дослідники Р. Баранаускене і Р. Блажавічене у статті «Аудіовізуальний переклад кінофільмів з англійської на литовську мову» порівнюють різноманітні визначення аудіовізуального перекладу і аудіовізуальний переклад з іншими поняттями («фільмопереклад», «екранний переклад» і т. д.) [8, с. 17]. Вони доходять висновку, що саме термін «аудіовізуальний переклад» як процес міжмовного переносу, котрий здійснюється з метою зробити аудіовізуальний текст зрозумілим цільовій аудиторії, яка не знає мови оригіналу, розкриває суть даного поняття найкраще.

А. Козуляєв виділяє три основні причини, чому потрібно вважати аудіовізуальний переклад окремою галуззю дослідження [3]:

1. В аудіовізуальному перекладі є певна кількість обмежень.
2. Аудіовізуальний текст – полісемантичний.
3. Перекладач повинен володіти навичками аналізу та синтезу семантики.

Дотепер не існує єдиної думки стосовно класифікації аудіовізуального перекладу, хоча спостерігаються певні тенденції. Спеціалісти налічують 10 типів аудіовізуального перекладу. Більшість, до якої можна віднести Х. Діаз Сінтас і Г. Андермана, виділяє два основні типи: субтитрування та переозвучку [10].

На основі розглянутих робіт пропонуємо класифікацію видів аудіовізуального перекладу:

1. Субтитрування (внутрішньомовні та міжмовні субтитри).
2. Закадровий переклад (одноголосий, двоголосий, багатоголосий).
3. Дублювання.
4. Спеціалізований аудіовізуальний переклад (тифлопереклад, субтитри для людей із вадами слуху, супертитри і т. д.).

М. Верді виділила п'ять основних видів кіноперекладу [1]:

1. Робота синхронного перекладача. У цьому разі синхроніст перекладає фільм без опори на монтажні листи. Іноді він змушений перекладати фільм без попереднього перегляду, намагаючись якомога точніше передати його зміст. Сьогодні цей вид перекладу фільмів практично себе вичерпав, тому що всі фільми на міжнародних кінозаходах в обов'язковому порядку субтитруються. Однак ми не можемо стверджувати, що синхронний переклад фільмів повністю припинив своє існування.

2. Озвучування фільму одним актором. За такої умови зберігається оригінальний звукоряд, що дає можливість глядачеві оцінити емоційний настрій фільму, а також розмежувати репліки різних героїв. Це може розглядатися як псевдодублювання, коли у студійних умовах на злегка приглушену іноземну мову накладається переклад в акторському виконанні.

3. Озвучування фільму двома акторами – чоловіком і жінкою за збереження оригінального звукоряду.

4. Повне дублювання фільму. Весь фільм озвучується цілим штатом акторів. У цьому разі відбувається значна компресія матеріалу через необхідність збігу артикуляції акторів із перекладом їхніх реплік. Техніка повноцінного й якісного дублювання – справа дуже дорога. За останні два десятиліття якість дублювання помітно знизилася. Більш затребуваним став ліпсінк – дещо спрощений телевізійний дублювання іноземних серіалів, де укладання тексту під артикуляцію здійснюється тільки на початку і в кінці фрази.

5. Використання титрів за повного збереження вихідного звукоряду. Мова персонажів відтворюється у вигляді тексту мовою перекладу в нижній частині екрану. Фільми із субтитрами демонструються на міжнародних кінофестивалях, випускаються в прокат на цифрових носіях із перекладом на кілька мов одночасно, а також використовуються в освітніх цілях.

Аудіовізуальний переклад (АВП) – це академічний термін, який охоплює як усталені, так і нові

мовні та семіотичні аспекти перекладу; до основних видів АВП відносяться: дублювання (dubbing), субтитрування (subtitling), суртитри/супертитри (surtitles), субтитри в режимі реального часу (respeaking), поєднання дублювання і субтитрів (audiosubtitling), закадровий переклад (voiceover), синхронний переклад фільмів на кінофестивалях (simultaneous interpreting at film festivals), коментування у вільній формі (free-commentary), «гоблінський» (пародійний) метод перекладу фільмів (goblin translation), аудіоопис для людей із вадами слуху (audiodescription), дублювання та субтитри, які створюються перекладачами-аматорами (fansubbing and fandubbing) [9, с. 105].

Підвиди аудіовізуального перекладу мають свої особливості, свої позитивні і негативні боки, які впливають на вибір перекладацьких стратегій і процес роботи над перекладом.

У кожній країні культивується своєрідна традиція перекладу фільмів і підтримується один із двох основних режимів: дублювання і субтитрування, якщо йдеться про переклад фільмів, або іноді третій, другорядний, режим – закадровий у разі телевізійного перекладу. Рішення про те, який режим трансляції фільму вибрати, ні в якому разі не є довільним і залежить від декількох чинників, таких як історичні обставини, традиції та техніка, до якої звикла аудиторія [15].

Отже, розглянемо детальніше основні підвиди аудіовізуального перекладу та їхні особливості.

Субтитрування – це спеціалізований скорочений, фрагментарний різновид перекладу, а саме скорочена версія кінодіалогу, винесеного в буквених зображеннях на екран [19].

До презентації субтитрів на екрані є вимоги, які необхідно враховувати під час перекладу кінофільму. Це пов'язано з фізіологічним сприйняттям людиною інформації, а також низкою технічних особливостей відтворення аудіо- та відеоматеріалу. Як правило, субтитри відповідають просторово-часовим критеріям і вимагають компресії, або «ущільнення», оригінального звучання тексту.

1. Субтитри повинні розташовуватися внизу кадру, щоб не відволікати глядача від того, що відбувається. Винятком є японські, китайські і корейські субтитри, які можуть розташовуватися збоку.

2. Кількість рядків субтитрів у кадрі не повинно перевищувати двох, адже текст субтитрів не може перекривати зображення. У разі якщо субтитри складаються з двох рядків, вони повинні бути якомога більш рівними по довжині, оскільки це зручніше для сприйняття. Трьохрядкові субтитри практично не використовуються.

3. Кількість символів у рядку не повинна перевищувати 40. Це можна пояснити фізичними здібностями людини. До недавнього часу вважали, що для прочитання субтитрів із двох ліній середньостатистичному глядачеві знадобиться близько 6 секунд, для однієї – 3–3,5 секунд. Сьогодні цей часовий інтервал вважають надмірним і скорочують до 4,5–5 секунд. Для здійснення перекладу із субтитрами фільм піддається виміру, і кожен субтитр отримує певний коефіцієнт на розміщення певної кількості знаків. Ці знаки нерівномірно розподіляються на заданій кількості субтитрів залежно від вимог до діалогу, що пояснюється неможливістю перенесення інформації з однієї сцени в іншу за «ущільнення» тексту [2, с. 143].

4. Субтитри повинні з'являтися на екрані і зникати синхронно зі звучанням мови. Сьогодні існує низка комп'ютерних програм, які синхронізують звучання мови героїв і субтитри. Їхня дія заснована на аналізі аудіозвуку кінофільму окремо від зображення і зіставленні його із субтитрами. Тривалість показу субтитрів на екрані залежить від тривалості звучання мови. Незважаючи на це, навіть за дуже коротких фраз тривалість показу субтитрів не повинна різко відрізнятись від середньої тривалості. Синхронізація доступна завдяки деякому програмному забезпеченню, наприклад програми Aegisub або Subtitle WorkShop. Деякі програми дають змогу формувати текст, змінювати його положення на екрані, аналізують звук так, що субтитри синхронізуються з мовою персонажів [15].

5. Слова, які інтонаційно виділені в мові, у субтитрах повинні бути виділені графічними засобами (наприклад, курсивом). Також слід приділити увагу пунктуації субтитрів, особливо вживанню знаків оклику і крапок.

6. Під час перекладу кінофільмів за допомогою субтитрів перекладатися повинна вся інформація, що має прагматичне значення, тобто інформація, що впливає на сприйняття тексту перекладу і ставлення до нього.

Наприклад, тексти пісень, які можуть бути залишені без перекладу під час дублювання, повинні бути перекладені в субтитрах.

Таким чином, під час перекладу із субтитрами основним завданням перекладача є не повний, стилістично грамотний і художньо цілісний переклад тієї чи іншої репліки, а прийняття рішення про важливість другорядності інформації, закладеної в оригінальному тексті.

Протягом тривалого часу залишалося відкритим питання про те, чи варто відносити переклад

кінофільмів за допомогою субтитрів до одного з видів перекладу. Головним спірним моментом залишалося питання, до якого типу перекладу відносити переклад кінофільмів у цілому і за допомогою субтитрів зокрема. У зарубіжній термінології за перекладом кінофільмів за допомогою субтитрів закріплений термін *audiovisual translation* (досл. «аудіовізуальний переклад»). Однак поряд із ним можна зустріти і такі поняття, як *screen translation* (досл. «переклад з екрану»), *multimedia translation* (досл. «мультимедійний переклад»).

А. П. Чужакін [5] відносить переклад за допомогою субтитрів до комбінованого виду перекладу, оскільки в ньому поєднуються особливості різних видів перекладу залежно від мети і характеру роботи.

За формою мови субтитри є художнім діалогом, оскільки в них представлено виключно репліки персонажів і відсутні розповідь або опис.

На перший погляд переклад кінофільмів за допомогою субтитрів здається примітивнішим, аніж інші способи перекладу, проте за більш детального розгляду виявляється, що у перекладу за допомогою субтитрів набагато більше переваг, аніж недоліків.

1. Переклад за допомогою субтитрів дає змогу зберегти художню цінність фільму, оцінити майстерність акторів, зберегти їхні справжні голоси, інтонації, тоді як за дублювання багатьох із цих складників губляться як через технічні причини, так і через відсутність необхідної кваліфікації акторів, які озвучують переклад. Саме тому на всіх великих кінофестивалях фільми демонструються мовою оригіналу із субтитрами.

2. Даний вид перекладу не спотворює мову оригіналу і дає змогу глядачеві, котрий володіє базовими мовними знаннями, самому стежити за змістом діалогів.

3. Переклад за допомогою субтитрів технічно менш складний у виконанні, вимагає участі меншої кількості людей, а отже, комерційно вигідніший. Переклад за допомогою субтитрів з'являється в іноземному прокаті набагато раніше, ніж дубльована версія (не рахуючи «піратських» копій).

4. Переклад кінофільмів за допомогою субтитрів несе в собі освітню цінність. Використання фільмів із субтитрами допомагає вивчати мову, вдосконалювати свої знання, розуміти структуру живої мови, зіставляти мову оригіналу і мову перекладу [7].

Одним із видимих недоліків вищезазначеного виду перекладу є важкість сприйняття, зумовлена

психологічним аспектом. Чи не кожен глядач здатний одночасно сприймати зображення, яке передається на екрані, і читати «про себе» текст субтитрів внизу кадру, тому що, як відомо, глядацьке сприйняття випереджає час читання.

Прагматичний потенціал субтитрів – це результат вибору змісту повідомлення, спосіб його мовного вираження і передачі. Прагматичний потенціал будь-якого тексту вважається об'єктивним, оскільки визначається змістом і формою повідомлення та існує ніби незалежно від творця тексту тією мірою, в якій прагматика тексту залежить від переданої інформації і способу її передачі, вона являє собою об'єктивну сутність, доступну для сприйняття та аналізу [6].

На відміну від перекладу за допомогою субтитрів дублювання створює ефект, що фільм спочатку знятий на мові, зрозумілій (глядачеві). За дублювання мова оригіналу відсутня і не сприймається глядачем. Але дане твердження вірне лише в разі якісного та професійно виконаного дублювання. Із технічного погляду у такого способу перекладу теж є свої негативні риси.

Дублювання є методом, який значною мірою змінює вихідний текст. Це метод, за якого «іноземний діалог адаптується до рухів актора у фільмі», і його мета полягає у тому, щоб надати можливість аудиторії не помічати, що вони дивляться фільм у перекладі, а не в оригіналі.

Переваги дублювання:

1. Аудиторія, що віддає перевагу дублюванню.
2. Для сприйняття дублювання глядачеві потрібно витратити менше зусиль.
3. За дублювання створюється відчуття, що фільм знятий на мові перекладу, тим самим долається мовний бар'єр.
4. Під час дублювання можлива заміна діалектних соціолектними особливостями мови персонажів.
5. Дублювання дає змогу адаптувати фільм до вимог цензури, які відрізняються один від одного в різних країнах (деякі репліки замінюються іншими, і глядач цього не помічає).

Недоліки дублювання:

1. Дублювання – дорогий вид перекладу. Для нього потрібні дороге обладнання, оплата праці перекладачів, акторів озвучування, людей, що займаються зведенням звукових доріжок.
2. виправлення й озвучування тексту займають багато часу.
3. Актори дублювання не завжди можуть бути досить професійними, читати текст недостатньо виразно. З огляду на це, глядач не чує голосів акто-

рів в оригіналі, переклад і озвучка фільму можуть сильно вплинути на сприйняття фільму [17].

Звичайно, і субтитри, і дублювання мають свої плюси та мінуси. Переваги субтитрування:

1. Субтитри – більш бюджетний вид аудіовізуального перекладу. Він вимагає менше грошових і часових витрат, тому часто вибирається як основний вид перекладу.

2. Атмосфера фільму зберігається за рахунок того, що глядач чує оригінальну звукову доріжку.

3. Фільми із субтитрами можуть використовуватися для вивчення англійської мови.

За всіх переваг субтитрування має так само низку недоліків:

1. Субтитри не створюють враження, що фільм знятий на мові перекладу.

2. Під час субтитрування часто використовується прийом опущення, наслідком чого є втрата експресивності мови оригіналу.

Проаналізувавши всі переваги і недоліки субтитрів та дублювання, ми дійшли висновку, що субтитрування – недорогий і менш витратний вид перекладу аудіовізуальних текстів, який, однак, найчастіше використовують аматорські студії перекладу. Це відбувається в силу того, що великі кінокомпанії розуміють усі недоліки такого виду перекладу. Спільним є те, що текст для субтитрів і для дублювання піддається коректурі та значному скороченню. Обсяг тексту скорочується за рахунок того, що перекладач

застосовує трансформації, підбирає коротші синоніми, опускаючи надлишкову інформацію.

Під час підготовки субтитрів переклад проходить два етапи перевірки. На першому етапі носій мови аналізує субтитри без ознайомлення з відеорядом, щоб виявити смислові неточності, помилки в правописі і пунктуації. Другий етап перевірки також називають симуляцією, тобто субтитри попередньо накладаються на відео за допомогою програми, щоб виявити помилки, зроблені раніше, або помилки технічного характеру [18].

Е. Д. Маленова виділяє низку обмежень, з якими стикається перекладач під час субтитрування: 1) нормативні обмеження (необхідність досягнення динамічної еквівалентності); 2) соціальні обмеження (облік культурних, моральних, етичних, релігійних та інших цінностей суспільства реципієнта); 3) персональні обмеження (особливості мовної ідентичності перекладача і його кругозору); 4) фізіологічні обмеження (особливо когнітивні процеси сприйняття й усвідомлення різних видів інформації реципієнтом) [15].

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумок, можна сказати, що переклад аудіовізуальних текстів – непросте завдання, що має свої особливості, труднощі та цікаві боки. Перекладач, який займається перекладом кіно, повинен бути всебічно розвинений, володіти величезним запасом знань, мати перекладацьке чуття та інтуїцію.

Список літератури:

1. Верди М. Киноперевод: мало что от Бога, много чего от Гоблина. *Мосты: журнал переводчиков*. 2005. 57 с.
2. Горшкова В. Е. Особенности перевода фильмов с субтитрами. *Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета им. академика М. Ф. Решетнёва*. 2006. № 3. С. 141–144.
3. Козуляев А. В. Аудиовизуальный полисемантический перевод как особая форма переводческой деятельности. Обучение данному виду перевода. URL: <http://www.russian-translators.ru/about/editorial/audiovizualnyperevod/>.
4. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва : Флинта ; Наука, 2003. 320 с.
5. Чужакин А. П., Палажченко П. Р. Мир перевода. Москва : Р. Валент, 2004. 223 с.
6. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. Москва : Наука, 1988. 215 с.
7. Федоренко С. В. Лінгвокультурні особливості перекладу сучасних англомовних документальних фільмів. *Молодий вчений*. 2020. № 12(2). С. 336–340. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_12\(2\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_12(2)_48).
8. Barauskiene R. Blazeviciene R. Audiovisual translation of feature films from English into Lithuanian. *Magistro darbas. Siauli universitetas*. 2008. № 4(20). P. 14–21.
9. Chaume, F. The turn of audiovisual translation: new audiences and new technologies. *Translation spaces*. 2013. Vol. 2(1). P. 105–123.
10. Díaz Cintas J. Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2009. 272 p.
11. Gambier Y. Challenges in research on audiovisual translation. Tarragona : Intercultural Studies Group, 2009. P. 17–25.
12. Karamitroglou F. A proposed set of subtitling standards in Europe. *Translation Journal*. 1998. Vol. 2. № 2. URL: <http://accurapid.com/journal/tj.htm>.
13. Ivarsson J. The Range of Cinema. Columbia University Press, 1993. 333 p.
14. Josephine Dries. Dubbing and Subtitling. Guidelines for production and distribution. Babel, 1997. P. 373–375.

15. Malenova E. D. Translating subtitles – translating cultures. *Журнал СФУ. Гуманітарні науки*. 2015. № 12. P. 2891–2900.
16. Matkivska N. Audiovisual Translation: Conception, Types, Characters' Speech and Translation Strategies applied. *Studies about language*. 2014. № 25. P. 38–44.
17. O'Sullivan C. *Translating Popular Film*. Palgrave Macmillan, 2011. 243 p.
18. Sánchez D. Subtitling methods and team-translation. *Topics in audiovisual translation / edited by Pilar Orero*, 2004. P. 9–17.
19. Zatlin P. *Theatrical Translation and Film Adaptation*. Toronto: Multilingual Matters Ltd, 2005. 235 p.

Pervanchuk T. B. AUDIOVISUAL TRANSLATION AS A SPECIFIC TYPE OF TRANSLATION

The article considers the translation of audiovisual texts as a specific type of translation activity. This type of translation is regarded specific by translators due to its features, typology (subtitling and dubbing), certain advantages and disadvantages, which dictate several translation tasks that must be solved when transmitting topics, personal speech and relationships revealed in the series and movies. Interest in translating film and video texts in translation studies has emerged relatively recently. Translation of audiovisual texts is a very popular type of translation activity, as foreign films occupy a significant part of the video market in Ukraine and there is a need to adapt them for the convenience of Ukrainian-speaking viewers. It has been found that audiovisual translation has various forms. The ways to implement it are as follows: voiceover, subtitling, dubbing. The peculiarities of subtitling and duplication as the main types of audiovisual translation are revealed and analyzed. The advantages and disadvantages of different subtypes of audiovisual translation are described and the corresponding classifications of the above mentioned types of audiovisual translation are made. The article describes the variety of audiovisual translation types. With such variability, there is a problem of quality of this type of translation, because each of these types of audiovisual translation requires specially trained professionals who must thoroughly understand the specifics and features of work in a particular type of audiovisual translation. Having analyzed the research of domestic and foreign scholars, it was concluded that audiovisual translation is a special type of translation, as it can not be attributed to either oral or written translation.

Key words: *audiovisual translation, subtitling, dubbing, voiceover translation, intralingual and interlingual subtitling.*